

obrajtan kakor mehki. Naravoslovje pa nas uči, da ravno mehki les, posebno smrekov in jelov več toplote daje. Ali s tem, kar smo že gori čuli, to nezložnost zlo lahko rešimo. Naše peči so tako narejene, da ne morejo vse toplote, ki pri hitrem gorenji naraša, hitro na se jemati; treba je tedaj, da les po malem gori. Ker pa ravno terdi les tako po malem gori, da ima peč dovolj časa toploto na se vleči, zategadelj terdi les bolj obrajtamo, kakor mehki. Ko bi pa treba bilo visoke stopnje gorkote, kakor pri nekterih obertnijskih opravilih, je pa mehki les več vreden.

V vsakem lesu je več vodenca, kakor ga pričujoči kislice za osnovo vode potrebuje; v mehkem lesu vendar je ta ostatek vodenca naj večji in tedaj tudi večja množina gaznih zvez, ki jih toplota uzrokuje. In zategavoljo gori mehki les hitreje in rajše; in ker vodenec trikrat več kislica v sebi ima, kakor ogelc, tako se tudi več toplote zbudi. Povsod gori s plamenom, kjer se takošne gazne zveze osnovajo; kjer pa ne, tam pa le tli in žarjaví, kakor pri oglji. Sinji plamen pa, ki se pri žarjavenji oglja kaže, pride odtod: ker ogel nikdar ni sam čisti ogelc, temuč vsikdar z malo vodenca zmešan. Ako pri žarjavenji zrak od spodaj priteka, se osnovi ogeljnokislina, ki se po tlečim oglji kviško zdiže, se še z malo ogelca zveže in v ogelno-kisanca premení, ki je gorljivi gaz. Kakor hitro pa ta gaz skoz kup oglja na poveršje pride in se zračnega kislica dotakne, se užgé in zgorí s sinjim plamenom, kakor žveplo, za česar voljo pa tudi nekteri menijo, da v ogelcu je žveplo.

Ker je zračni kislic pri gorenji neobhodno potreben, nam je skerbeti, da se zrak kurjave na več krajih dotikuje. Za tega voljo cepimo derva in drobimo debelo oglje na manjše kosce. Pri tem se pa vendar vsigdar po tem ravnati imamo: za kaj smo namenili kurjavo. Za kuriti namreč jemljemo večih kosov, ki le po malem gorijo in dalje toplote dajejo; za kuhati pa potrebujemo manjših kosčikov, da bolj živo gorijo. Ti kosi se morajo pri kurjavi tako nakladati, da ima zrak dovolj prostora k vsakemu kosu pritekati. Premajhni kosčiki se vendar ne smejo narediti, ker ti se ne dajo, kakor je treba, eden na drugega naložiti, kakor postavimo, pri žaganici, pri ogljenem prahu itd., in zrak se takošne kurjave le na redkih krajih dotikuje. Iz tega uzroka je oglje, ki od vročine razpade, malo prida. Da pa se vendar tudi žaganica, šotni drobiž, ogljeni prah itd., ako je treba, za kurjavo porabiti more, se mora z enmalo razmočenega ila zmešati, iz česar se potem opeke narediti dajo, ki so dobre za kurjavo.

Iz vsega, kar smo o gorenji slišali, lahko vidimo, da bi za kupca bolje bilo, ko bi na vago, ne pa, kakor je pri nas navadno, na mero kurjave kupoval. Na vago bi je vsakokrat enako dosti dobil; na mero je pa dobí za isti denar enkrat manj, drugikrat več, kakoršni so ravno kosi, ki se merijo. So poléna majhne, se bolj tesno zložé v skladovnicah in kupec dobí več kurjave; so pa poléna velike, so medprostori med polenami tudi večji, in kupec dobí za isti denar manj kurjave.

Dobrovoljen opomin zastran cepljenja kóz.

Da je cepljenje ali stavljenje kóz (Impfung) velika dobrota, ktera otroke varuje hudih pravih osepic, vé menda dan današnji vsak človek; žalostno je tedaj, da je še ljudi, ki se obotavljajo o tej koristni napravi. Zdravniki, ki cepijo kozé, tožijo, da je njih opravilo od leta do leta težavneje po kmetih, ker si kratkovidne matere ne dajo dopovedati, da cepljenje ne škoduje celó nič otrokom, temoč da jim koristuje v vse prihodnje življenje njihovo.

Posebno se zoperstavlja temu, da bi otroke, ki so jim kozé vcepljene bile, še enkrat pokazat prinesle zdravniku, da bi se ta prepričal, ali so se prijele ali ne. Tedaj cepnik pozneje ne vé, je li ta ali uni otrok imel stavljenje kozé ali ne. Če pozneje odraslega človeka prave

kozé napadejo, govore neumni ljudje, da cepljenje nič ne pomaga, da je torej nepotrebno; krivi so pa tega sami, ker se ne ravnaajo po vodilih zdravnikovih.

Tudi vpirajo se matere, ako od roke do roke jemlje cepnik kapljico, pa stavlji kozé (kar je najbolji način stavljenja). Tu se izgovarjajo: „moj otročiček je preslab, je bolehen, ga ne dam terpinčiti“ itd. Celó plačati mora zdravnik, da mu ta ali una mati dopustí iz mozolja kapljico vzeti. Vendar je po obilih skušnjah poterjeno, da spijó-čemu otroku se mozoljček lahko vbode, ter iz njega kapljica za vcepljenje vgodne limfe ali mokrine spustí, in otrok se še ne zbudi in celó nobene bolečine ne občuti.

Cepljenje po kmetih pospešiti zamorejo, razun duhovnov, uradnikov in omikanih ljudi sploh, posebno učitelji, in to z besedo in izgledom; to je tudi njih dolžnost in poklic. Učitelj namreč ne učí le v šoli; tudi zvonaj šole naj pomaga ljudstvo izobraževati, pa odpravljati vraže njegove.

Ozir po svetu.

Nedelja na Angleškem.

Nedavnej kar je bil v Londonu hud ropot. Ljudstvo je terjalo, naj se nedelja še s tem posvečuje, da naj se gospôda ne vozi v kočijah na sprehod. Ker se pa sploh pripoveduje, da nikjer tako kakor na Angleškem ne praznujejo nedelj, bomo v sledečih versticah naznanili, kako praznovanje nedelje v Londonu popisuje neki Nemeec, rekoč:

„Spomladanska sapa mesca rožnika je pregnala sive megle in angleško nebo je sedaj lepo plavo, in prijazno sonce gleda na zemljo. Človek se zbudi in pogleda na uro. Sedem je, pa ni še čuti žive duše v hiši. Čudno se zdí to ptujcu, ki je poleti ob lepem vremenu navajen ob nedeljah že ob šestih vstajati in viditi precej ljudi po ulicah. Ob osmih so tukaj še vse hiše zaperte. Proti devetim vstanejo in zajterk se napravlja po hišah. Prav za prav je pa to še prezkodaj, zakaj božja služba se začne še le ob enajstih, in pred se ne gré nikamor. Cerkveno opravilo terpi 2 uri; poldrugo uro se moli in poje, pol ure pa terpi pridiga, ktero duhovnik na prižnici bere. Iz cerkve se gré domu k obedu (kosilu), ki je enmalo bolje kakor v delavnikih. Po kosilu prebira mlajša družina pobožne bukvice in tiho med sabo šeptá za kratek čas, — očka in mamika pa dremljeta na stolih. Ob treh spet zazvoní in vsa družina gré spet v cerkev h keršanskemu nauku. Ob 5. uri pridejo iz cerkve in juznajo, to je, pijó čaj, gospodična se potem vsede h klavirju in igra, pa ne kake okrogle ali polke, ampak kakošno cerkveno pesem; če so orglje v hiši, se igrajo orglje in ne klavir. Ob pol sedmih je spet čas v cerkev iti. Vse mergolí sedaj po ulicah, ker vse gré k večernicam. Po večernicah grejo večerjat, in če je večer posebno lep, se grejo pod milo nebo enmalo sprehajat.“

Tako živí ob nedeljah gospoda in srednji stan ondanšnjih prebivavcov. Prosto ljudstvo se enmalo prostejše obnaša, in namest popoldne v cerkev gré v gostivnico; ko pa zvečer k večernicam pride, ga pa čaka zavolj te nemarnosti že ojstra pridiga.

Omenimo še, da imajo Angleži svojo véro, ki se anglikanska imenuje in se je pod kraljem Henrikom VIII. leta 1531 ločila od katoljske; anglikanska cerkev ne spoznava papeža, ampak škofi imajo višjo cerkveno oblast; glavár posvetne kakor duhovne oblasti pa je kralj ali kraljica.

Kaj je pruski kralj Friderik Veliki od ljudskih šol mislil.

Slavnemu kralju Frideriku so na stare dni posebno šole pri sercu bile. Imenitno je lastnoročno pismo, ki ga je o šolskih zadevah 5. sept. 1779 ministru Zedlicu pisal. Opustivši to, kar je zastran družih šol veleval, posnamemo